

Viorel Achim
(editor)

POLITICA REGIMULUI
ANTONESCU
FAȚĂ DE CULTELE NEOPROTESTANTE

Documente

Cuvânt înainte de Alexandru Florian

EDITURA INSTITUTULUI NAȚIONAL PENTRU STUDIAREA
HOLOCAUSTULUI DIN ROMÂNIA „ELIE WIESEL”

POLIROM
2013

Notă asupra culegerii de documente

Ideea alcătuirii unei culegeri de documente referitoare la politica regimului Antonescu față de cultele neoprotestante a apărut în timpul unei discuții pe care am avut-o în primăvara anului 2007 cu Mihail E. Ionescu, directorul general al nou-înființatului Institut Național pentru Studierea Holocaustului din România „Elie Wiesel” (INSHR-EW). Trecând în revistă cercetările mai vechi sau mai noi cu privire la grupurile care au constituit obiectul politicilor discriminatorii în România în timpul regimului Antonescu, am constatat că nu se știe aproape nimic despre persecuțiile pe criterii confesionale din acei ani. Singura informație cu oarecare circulație este cea privitoare la deportarea în Transnistria, în anul 1942, a 2.000 de inochentiști, membrii unei secte religioase desprinse din biserica ortodoxă. Persecuțiile de ordin confesional au fost aproape complet neglijate de istorici¹, după cum nici comunitățile religioase care le-au căzut victimă nu par să le fi acordat multă atenție².

În cursul investigațiilor făcute anterior în diferite arhive, pentru cercetările mele legate de deportările în Transnistria și de politica de omogenizare etnică promovată de regimul Antonescu, am dat peste documente ce ilustrează persecuția la care au fost supuse așa-numitele „secte religioase”, printre acestea autoritățile plasând și cultele neoprotestante sau evanghelice. Materialele nu erau foarte multe, însă suficiente pentru a concluziona că a existat o politică specială a statului român față de această categorie de cetățeni.

Acestea au fost circumstanțele în care m-am angajat la acest proiect, care a fost realizat ca parte a programului de cercetare al INSHR-EW.

Scopul culegerii

Scopul proiectului a fost reunirea într-un volum a celor mai importante documente referitoare la politica statului român față de confesiunile neoprotestante în anii 1940-1944. I-am avut în vedere pe bapțiști, adventiștii de ziua a șaptea și creștinii după Evanghelie. Aceste denominațiuni au avut

1. Menționăm studiul lui Dorin Dobrințu despre politica statului român față de confesiunile neoprotestante în perioada 1919-1944, cu mai multe pagini despre persecuția din timpul regimului Antonescu : Dorin Dobrințu, „Religie și putere în România. Politica statului față de confesiunile (neo)protestante, 1919-1944”, în *Romanian Political Science Review*, vol. VII, nr. 3, 2007, pp. 583-602, pentru anii 1940-1944, pp. 591-594.
2. Prima abordare a persecuțiilor la care au fost supuși neoprotestanții în timpul regimului Antonescu se datorează lui Alexa Popovici, pastor și profesor la Seminarul Teologic Baptist din București, care în volumul al doilea al lucrării sale despre istoria bapțișmului în România, scris în 1965 și publicat în 1989, a dedicat mai multe pagini persecuțiilor prin care au trecut credincioșii acestui cult în anii 1940-1944 : Alexa Popovici, *Istoria Bapțiștilor din România*, vol. II : 1919-1944, [Chicago] : Editura Bisericii Bapliste Române, [1989], pp. 437-474 ; ediția a doua a cărții : idem, *Istoria Bapțiștilor din România : 1856-1989*, ediție revizuită, Oradea : Făclia, 2007, pp. 631-654. Este o cercetare valabilă și astăzi, construită pe documentele pe care autorul le-a avut la îndemână și pe mărturiile orale ale conducătorilor bapțiști din anii războiului. Popovici însuși a fost implicat în efortul de salvare a comunității în fața ofensivei brutale a regimului, așa cum rezultă și din câteva documente incluse în volumul de față.

Dacă judecăm după numărul publicațiilor lor cu referire la această temă, incluzând aici și scrierile cu caracter devoțional, se pare că la nivelul celor trei confesiuni neoprotestante preocuparea pentru cunoașterea și studierea experienței traumatizante din anii 1940-1944 a fost extrem de limitată.

o existență legală în România interbelică, o vreme chiar și în perioada studiată, bapțiștii fiind recunoscuți drept cult religios, iar adventiștii de ziua a șaptea și creștinii după Evanghelie având statutul juridic de asociație religioasă. Față de aceste denominațiuni, care numărau împreună aproximativ 100.000 de membri, marea majoritate de etnie română, guvernul Antonescu a dezvoltat o politică specială, ce a culminat cu interzicerea lor : prima dată la 9 septembrie 1940, deci la câteva zile de la instalarea guvernării național-legionare ; după revocarea, la scurt timp, a acestei măsuri, ele au fost interzise a doua oară, la 28 decembrie 1942, hotărârea rămânând în vigoare până la răsturnarea guvernului Antonescu, la 23 august 1944. Începând din septembrie 1940, credincioșii celor trei denominațiuni au fost supuși unui lung șir de măsuri vexatorii și discriminatorii, care au căpătat curând caracterul unei prigoane confesionale fără precedent în istoria modernă a României. Nu numai că li s-a interzis să-și practice credința, dar au fost supuși la tot felul de presiuni menite să-i determine să treacă la „cultele legale”. Ceea ce s-a petrecut între anii 1940 și 1944 în România cu denominațiunile neoprotestante este, după părerea noastră, episodul cel mai violent din politica confesională a statului român, când aparatul de stat a fost pus în slujba unei idei totalitare – omogenizarea confesională a națiunii, prin convertirea forțată la ortodoxie a tuturor etnicilor români „rătăciți”.

Într-un timp destul de îndelungat, am reușit să identificăm în arhivele publice din România numeroase documente emise de guvern, de Ministerul Cultelor, de Ministerul Afacerilor Interne, de alte instituții centrale și locale, de organele de ordine, de comunitățile religioase în cauză sau create în alte locuri, și care se referă direct sau indirect la politica statului român față de cele trei confesiuni neoprotestante. Lor li se adaugă legislația în domeniu, publicată în *Monitorul Oficial*. Dintre aceste materiale, majoritatea documente inedite de arhivă, am selectat pentru această culegere ceea ce am considerat a fi mai reprezentativ.

Într-o primă formă, culegerea a fost finalizată în 2010. Ea s-a dezvoltat ulterior, prin includerea unor documente noi, din fonduri de arhivă date în cercetare după anul menționat. S-a ajuns astfel, după o selecție riguroasă, care a avut la bază criteriile ce țin de conținut, emitent, repartiție geografică etc., la un număr total de 513 documente, care înseamnă aproximativ 700 de pagini tipărite. Ultimul grupaj de documente a fost introdus în septembrie și octombrie 2012, la Jena, în timpul stagiului de cercetare de la Imre Kertész Kolleg din cadrul Universității Friedrich Schiller, când au fost puse la punct și ultimele detalii ale lucrării.

Ne-am dorit de la început ca volumul de documente să fie un punct de plecare pentru cercetările pe această temă sensibilă ale specialiștilor din diferite școli istorice și cu un background filosofic și religios diferit. Considerăm că rostul unei culegeri de documente pe o temă de istorie recentă, cu potențial mare de interes și susceptibilă să creeze controverse, este acela de a facilita cercetarea. O culegere trebuie să ofere piesele de bază pentru studii care să vizeze ansamblul unei problematice istorice sau doar anumite aspecte ale ei. Nu agreăm formula culegerilor de documente care sunt mai mult o anexă a unui studiu, fie că e vorba despre o monografie, fie despre clasicul studiu introductiv care prefățează și sintetizează documentele, unde autorul (și editorul) livrează publicului explicațiile și concluziile sale, pe care le argumentează cu documentele anexate, selecția documentelor fiind, în acest caz și nu de puține ori, condiționată de studiu respectiv.

Am întocmit lucrarea gândindu-ne la utilitatea sa pentru cercetări originale viitoare. Dorim ca lucrarea să intre în circuitul științific ca o culegere de documente ce poate constitui o bază de pornire pentru cercetări de tipul monografiilor și al studiilor speciale. Structura culegerii servește acestui obiectiv. Selecția documentelor a urmărit acoperirea întregii problematice a politicii statului român față de denominațiunile neoprotestante, pentru a oferi un tablou cuprinzător util în cercetările viitoare. Notele introduse au rolul de a facilita lucrul cu această culegere. Din același motiv, rezumatele redau în mod detaliat conținutul documentului, făcând trimitere, unde e cazul, la documentele înrudite din această culegere. În felul acesta, rezumatele devin un instrument de lucru foarte util.

Conținutul culegerii

Cele 513 documente se referă la politica statului român față de cultele evanghelice în anii 1940-1944, mai precis în timpul Statului Național-Legionar (septembrie 1940 – ianuarie 1941) și apoi al diktaturii militare a mareșalului Ion Antonescu (ianuarie 1941 – 23 august 1944). Aceasta este o temă puțin cercetată de istorici și puțin cunoscută, dar importantă pentru înțelegerea istoriei țării din acei ani.

Între anii 1940 și 1944, statul român a dezvoltat o politică specială față de denomiinațiunile neoprotestante prezente atunci în țară: bapțiștii, adventiștii de ziua a șaptea și creștinii după Evanghelie. Aceștia nu erau secte religioase, nici sub aspect doctrinar și nici din punctul de vedere al legislației române (Legea Cultelor din 1928 și legile ulterioare). Sectele au fost tot timpul interzise în România, iar în timpul regimului Antonescu s-a aplicat o politică extrem de dură împotriva lor; inochentiștii – o sectă desprinsă din biserica ortodoxă – au fost deportați în anul 1942 în Transnistria. În septembrie 1940, când s-a instaurat regimul militar-fascist în frunte cu Ion Antonescu, bapțiștii erau recunoscuți drept cult religios – și au rămas astfel până în februarie 1942, când au fost retrogradați la condiția de asociație religioasă –, iar adventiștii de ziua a șaptea și creștinii după Evanghelie erau asociații religioase, toate trei bucurându-se, cel puțin teoretic, de libertatea credinței. Neoprotestanții aveau deja o istorie în România, fiind prezenți aici de la mijlocul secolului al XIX-lea. Relația lor cu statul român nu a fost lipsită de asperități, deoarece în perioada interbelică unii miniștri ai Cultelor au cedat presiunilor venite din direcția bisericii ortodoxe și au introdus restricții pentru neoprotestanți, existând perioade în care casele lor de rugăciune au fost închise de autorități. Începând din septembrie 1940, cele trei denomiinațiuni au devenit însă ținta unei politici sistematice de limitare a libertății religioase, de natură să-i intimideze pe credincioși și să-i determine să-și părăsească credința și să treacă la ortodoxie. Treptat, la nivelul administrației s-a produs o asimilare a bapțiștilor, adventiștilor de ziua a șaptea și creștinilor după Evanghelie cu „sectele” religioase.

A existat în anii 1940-1944, ca parte a politicii interne a regimului Antonescu, o direcție bine delimitată ce viza cele trei confesiuni și credincioșii lor. Această politică include un lung șir de măsuri de ordin legislativ, administrativ și polițienesc. Ea s-a transformat într-o persecuție sistematică și a culminat cu interzicerea celor trei organizații religioase, închiderea caselor de rugăciune și pedepsirea oricărei manifestări publice a credinței.

Omogenizarea confesională a poporului român, prin convertirea forțată la ortodoxie a tuturor etnicilor români „rătăciți” a fost o idee ceva mai veche, ce a circulat în perioada interbelică în unele medii religioase și politice. Biserica Ortodoxă Română și-a propus atunci readucerea tuturor etnicilor români la credința „strămoșească”, ținta cea mai la îndemână fiind grupările religioase mici reprezentate de bapțiști, adventiști și creștinii după Evanghelie. Guvernul și aparatul de stat au cedat în câteva rânduri sugestiilor venite din direcția conducerii superioare a Bisericii Ortodoxe, în deceniile interbelice, în România alternând perioadele de relativă libertate a exercitării cultului pentru neoprotestanți cu perioade de prigoană confesională¹. Începând din septembrie 1940, când a fost instaurat regimul național-legionar, omogenizarea confesională a devenit una dintre ideile centrale în politica statului român și a rămas așa până în august 1944. Aparatul de stat administrativ și polițienesc a fost mobilizat pentru punerea ei în practică. Politica față de cele trei denomiinațiuni neoprotestante ține fundamental de programul de omogenizare a țării pe care l-a urmat guvernul Antonescu, omogenizarea fiind de natură etnică, dar și confesională.

Din septembrie 1940 și până la 23 august 1944, cele trei organizații religioase și credincioșii lor s-au aflat constant în atenția guvernului român, care a urmărit restrângerea drepturilor lor religioase acordate prin lege și, în ultimă instanță, desființarea lor. Prima scoatere în afara legii a celor trei denomiinațiuni a fost decretată în timpul guvernării național-legionare, la 9 septembrie

1 Vezi A. Popovici, *op. cit.* (ed. 2007), pp. 345 și urm.; D. Dobrinu, *op. cit.*, pp. 586-590, 595 și urm.; Gheorghe Modoran, „Naționalismul interbelic – factor ideologic al intoleranței religioase”, *TheoRhēma*, 3 (2008), nr. 2, pp. 118-139.

1940, prin deciziile Ministerului Cultelor și Artelor nr. 42.352 (în volumul de față, *doc. 4*¹) și nr. 42.353 (*doc. 5*). La 19 septembrie 1940, printr-o altă decizie ministerială, s-a revenit însă asupra acestei măsuri, fiind restabilit, cel puțin formal, regimul anterior (*doc. 9*). Persecuția a fost reluată și, mai cu seamă începând din primăvara anului 1941, au fost introduse o serie întreagă de restricții care au făcut aproape imposibilă practicarea cultului. În final s-a ajuns la desființarea celor trei asociații religioase, prin Decretul-lege nr. 927 din 28 decembrie 1942 (*doc. 304*) și, apoi, prin Decretul-lege nr. 431 din 28 iunie 1943 (*doc. 434*).

Politica specială față de cele trei denominațiuni, care a angrenat numeroase instituții ale statului român, la toate nivelurile, de la Președinția Consiliului de Miniștri și ministere până la primăriile de comune și posturi de jandarmi, a implicat emiterea a numeroase acte, care, în parte, sunt păstrate în diferite arhive. Documentele din această colecție sunt o selecție a acestor materiale de arhivă.

Pentru că politica statului român a vizat toate cele trei denominațiuni, cel mai adesea legislația, măsurile administrative etc. fac referire la toate trei. Uneori, însă, este avută în vedere doar o anumită denominațiune. Ambele situații sunt ilustrate în culegerea de față, documentele emise la nivel local fiind de regulă cele care au în vedere o singură denominațiune.

Unele dintre actele emise de autoritățile statului se referă atât la culte și asociații religioase, cât și la secte. Am inclus în culegere și câteva documente care vizează exclusiv sectele. E vorba despre două acte din august 1942 care privesc deportarea inochentiștilor în Transnistria (*doc. 246* și *doc. 247*). Prin ele am ilustrat, de fapt, planul de deportare în Transnistria a tuturor „sectanților” (aici fiind incluși și membrii asociațiilor religioase) cu care a venit mareșalul Ion Antonescu în mai 1942, dar la care s-a renunțat; până la urmă au fost deportați doar inochentiștii, dar și câțiva membri ai celor trei asociații religioase.

Un număr mic de documente se referă la penticostali. Această organizație religioasă, desprinsă în anii '20 din cultul baptist, nu a avut o existență legală în România înainte de anul 1946, penticostalii fiind considerați o sectă. La începutul anilor '40, pentru a scăpa de persecuție, unii penticostali au intrat în comunitățile baptiste, care aveau o situația juridică și practică mai bună (*doc. 36, doc. 57, doc. 98* ș.a.). Documentele din culegerea noastră se referă la penticostalii aflați în această situație.

Marea majoritate a documentelor din această culegere provin din arhive și sunt inedite. Din *Monitorul Oficial* am preluat legislația cu privire la asociațiile și sectele religioase elaborată în acei ani. E vorba despre câteva decrete-legi, elaborate de Ministerul Cultelor și Artelor (din iunie 1941, Ministerul Culturii Naționale și al Cultelor) și promulgate de Conducătorul Statului, și mai multe decizii ministeriale în domeniu. De asemenea, o adresă a Prefecturii Județului Arad către administrație și organele de ordine din subordine a fost reprodusă după *Buletinul Oficial al Județului Arad* (*doc. 338*).

Principalele arhive investigate sunt Arhivele Naționale ale României (ANR): Arhivele Naționale Istorice Centrale (ANIC) și câteva direcții județene (Arad, Argeș, Bacău, Bihor, Hunedoara și Iași), precum și Direcția Municipiului București a Arhivelor Naționale. La Arhivele Naționale se păstrează actele emise de administrația românească, fie cea centrală, fie cea județeană sau locală. Fondurile de arhivă create în acei ani de instituțiile de ordine (jandarmeria și poliția) sunt păstrate tot aici. Pentru problematica noastră, de cea mai mare utilitate sunt fondurile *Ministerul Cultelor și Artelor* (pentru anii 1940-1941) și *Ministerul Culturii Naționale și al Cultelor* (pentru anii 1941-1944), unde se păstrează actele emise de ministerul de resort, inclusiv de Direcțiunea Cultelor, care a elaborat și a gestionat politica statului român față de „sectele religioase”. De mare interes sunt, de asemenea, fondurile *Președinția Consiliului de Miniștri și Președinția Consiliului de Miniștri – Cabinetul Militar*, unde se găsesc materialele care au ajuns pe masa de lucru a Conducătorului Statului. Politica în domeniul „sectelor religioase” elaborată de minister a fost aprobată de mareșalul Ion Antonescu, iar unele dintre măsurile de natură legislativă sau administrativă în domeniu au avut la bază ordinele și dispozițiile sale. Fondul *Ministerul de Interne* este și el important

1 Trimiterile din acest volum sunt făcute prin indicarea numărului de ordine al documentelor.

deoarece, în sistemul de organizare a administrației românești din acea vreme, punerea în practică la nivel local sau zonal a unei decizii ministeriale se putea face doar cu aprobarea Ministerului Afacerilor Interne, cel care transmitea către administrație solicitările venite de la Direcțiunea Cultelor, ce deveneau astfel ordine. Fondurile *Prefectura Județului...*, *Pretura Plășii...* și *Primăria...*, aflate la direcțiile județene ale Arhivelor Naționale, sunt utile pentru cunoașterea modului în care au fost puse în practică ordinele și instrucțiunile venite de la centru. Un număr relativ mare de documente din culegerea noastră provin din fondurile *Direcția Generală a Poliției și Inspectoratul General al Jandarmeriei* (de la ANIC) sau ale mai multor legiuni de jandarmi (păstrate la direcțiile județene ale Arhivelor Naționale). Organele de ordine au fost răspunzătoare de ducerea la îndeplinire a celor mai multe măsuri luate de ministere în domeniul confesional.

Cea de-a doua arhivă investigată este Arhiva Consiliului Național pentru Studierea Arhivelor Securității (ACNSAS). Sunt documente preluate de Securitate de la Siguranță și Serviciul Special de Informații, instituții care în anii studiați au supravegheat activitatea celor trei denominațiuni religioase. Aici se află și documentele care au servit în anii 1945-1946 în procesul lui Ion Antonescu și principalilor săi colaboratori, adunate atunci de la diferite instituții și care mai târziu au ajuns în arhiva Securității. Unul dintre capetele de acuzare în acest proces a fost politica față de „sectele religioase”. Din ACNSAS am preluat documente care se referă în principal la supravegherea organizațiilor religioase, dar și materiale utilizate la procesul menționat.

Am introdus în culegere și documente din Arhivele Militare Române (AMR). În anii 1940-1944, armata a fost implicată în politica statului român față de denominațiunile neoprotestante, nu numai datorită faptului că membrii acestora erau elemente militare, la fel ca restul cetățenilor, ci și pentru că armata era un instrument de ordine publică. Armata monitoriza starea de spirit a populației, aici intrând și situația „sectelor”. De asemenea, în baza legislației de război, în anumite situații, întrunirile religioase aveau nevoie de aprobarea comandamentelor militare. Unele măsuri de persecutare a neoprotestanților dispuse de guvern au fost aplicate cu participarea directă a armatei. S-a procedat uneori la mobilizarea în armată a persoanelor pedepsite de organele Ministerului de Interne pentru „activitate sectantă” și în unele cazuri, ca pedeapsă severă, acești oameni au fost trimiși pe front în linia întâi. Persecuția teribilă la care au fost supuși credincioșii neoprotestanți în Basarabia după eliberarea acestui teritoriu în vara anului 1941 este reflectată în fondul *Guvernământul Basarabiei – Cabinetul Militar*, aflat în arhiva menționată.

Din Arhiva de Stat a Regiunii Odessa (Deržavnyj Archiv Odes’koj Oblasti, DAOO), Ucraina, am introdus în culegere câteva documente care ilustrează politica față de „sectele” din teritoriul ucrainean aflat în anii 1941-1944 sub ocupație românească. Deși Transnistria era un teritoriu străin, în care a fost menținută cea mai mare parte a legislației din perioada sovietică, în domeniul confesional, Guvernământul Transnistriei a preluat legislația românească cu privire la „sectele” și asociațiile religioase, în forme chiar mai rigide. „Sectele” – inclusiv grupurile neoprotestante – au fost interzise în Transnistria, iar „sectanții” au fost persecutați.

Am consultat materialele din ultimele două arhive menționate pe microfilm, la United States Holocaust Memorial Museum (USHMM) din Washington.

Această culegere de documente este, evident, o selecție, impusă de numărul mare de materiale de arhivă relevante pentru tema noastră.

Am păstrat cele mai importante documente care privesc politica statului român față de cultele neoprotestante. Am inclus toate deciziile majore referitoare la ele. Sunt acte eminate de la Președinția Consiliului de Miniștri, Cabinetul Militar al Conducătorului Statului, ministerul de resort, cu diferitele nume pe care le-a purtat în anii 1940-1944 (Ministerul Cultelor și Artelor; Ministerul Educației Naționale, Cultelor și Artelor; Ministerul Instrucțiunii, Educației, Cultelor și Artelor; Ministerul Culturii Naționale și al Cultelor), Ministerul Afacerilor Interne, Inspectoratul General al Jandarmeriei, Direcția Generală a Poliției, Marele Stat Major. Aici intră decretule-legi, deciziile ministeriale, ordinele și alte măsuri cu caracter general referitoare la neoprotestanți. În culegere figurează măsurile legislative prin care bapțiștii, advențiștii de ziua a șaptea și creștinii după Evanghelie au fost scoși în afara legii: deciziile nr. 42.352 și 42.353 din 9 septembrie 1940

(*doc. 4 și doc. 5*), Decretul-lege nr. 927 din 28 decembrie 1942 (*doc. 304*) și Decretul-lege nr. 431 din 28 iunie 1943 (*doc. 434*). Sunt reproduse toate ordinele cu privire la neoproteștanți care au plecat de la Cabinetul Militar al Conducătorului Statului găsite în arhive. Au fost fie ordine date verbal de mareșalul Antonescu, notate pe hârtie la cabinetul său și transmise instituțiilor și organelor din subordine, fie rezoluții scrise de el pe diferite acte care i-au fost prezentate. În culegere apar numeroase ordine circulare cu privire la asociațiile religioase date de Inspectoratul General al Jandarmeriei, instituția care a răspuns de punerea în aplicare în teritoriu a acestor măsuri.

În privința celorlalte documente, aici am făcut o selecție riguroasă. Am ales documente care ilustrează toate (sau multe dintre) aspectele politicii statului român față de denominațiunile neoproteștante :

- Sunt mai multe documente care privesc elaborarea acestei politici, în diferite faze, la Ministerul Cultelor.
- Sunt urmărite în mod cronologic restricțiile de tot felul impuse credincioșilor baptiști, adventiști și creștini după Evanghelie.
- Modul în care anumite măsuri legislative au fost puse în aplicare, uneori cu diferențe regionale.
- Șicanările variate aplicate de administrația locală (primari, notari).
- Refuzul unor ofițeri de stare civilă de a opera cererile de schimbare a confesiunii, în cazul persoanelor convertite la credințele neoproteștante. Abuzul comis de unii funcționari, care i-au trecut în acte drept „ortodocși” pe nou-născuții membrilor asociațiilor religioase recunoscute.
- Măsurile polițienești de la nivel local cu privire la comunitățile religioase și membrii lor.
- Comportamentul brutal al organelor jandarmerești, bătăile, maltrătarile și alte violențe fizice la care au fost supuși unii credincioși, umilirea acestor oameni.
- Abuzurile comise de șefii de post, care uneori, cu de la ei putere, închideau casele de rugăciune sau fixau ziua de întrunire religioasă.
- Presiunile fizice și psihice la care au fost supuși acești oameni și care aveau ca scop abjurarea credinței și trecerea la ortodoxie.
- Apar aici documente ce ilustrează amenințarea cu deportarea în Transnistria la care a recurs uneori administrația la nivel județean sau local. A fost mai mult un șantaj, ce reflectă însă atmosfera de teroare în care trăiau acești oameni.
- Cenzurarea publicațiilor editate de cele trei organizații și împiedicarea difuzării lor, iar în final, interzicerea oricăror publicații „sectante”.
- Trecerea în proprietatea statului a bunurilor imobile și mobile ale comunităților religioase, în urma măsurilor legislative de desființare a acestor organizații.
- Problema elevilor „sectanți” este de asemenea documentată. În unele locuri, acești copii nu au fost promovați la disciplina religie (predată de preotul ortodox) pentru că au refuzat să-și abjure religia sau să-și facă semnul crucii. Ei au fost umiliți, lăsați repetenți sau împiedicați să se înscrie la liceu.
- După răsturnarea de la putere a mareșalului Antonescu și revenirea României la regimul bazat pe Constituția din 1923, persecuția la adresa neoproteștanților a încetat. Documentele din partea finală a culegerii se referă la repunerea baptiștilor, adventiștilor de ziua a șaptea și creștinilor după Evanghelie în drepturile pe care le-au avut înainte de septembrie 1940. Printre aceste documente se numără și Decretul-lege nr. 548 din 28 octombrie 1944 (*doc. 509*), care a repus în vigoare dispozițiile referitoare la asociațiile religioase din Legea Cultelor din 1928.
- Am inclus în colecție un număr relativ mare de documente care ilustrează reacția credincioșilor la ofensiva autorităților împotriva confesiunii lor. Sunt petiții, proteste și memorii adresate Conducătorului Statului, guvernului, administrației locale, dar mai ales Ministerului Culturii Naționale și al Cultelor (cu diferitele lui denumiri) în legătură cu abuzurile de tot felul și persecuția la care erau supuși credincioșii, întocmite de organizațiile baptiste, adventiste și creștine după Evanghelie, ori de lideri religioși sau credincioși de rând. În selecția documentelor au avut prioritate memoriile și protestele înaintate de conducerea centrală : Uniunea Comunităților Creștine Baptiste din România (*doc. 29, doc. 39, doc. 40*) și Uniunea Comunităților Evanghelice ale Adventiștilor de Ziua a Șaptea din România (*doc. 8, doc. 9, doc. 78, doc. 178*), sau organizațiile regionale, cum a fost Comunitatea Bisericească Baptistă Română din Arad (*doc. 66, doc. 68, doc. 176*).

- Câteva zeci de documente se referă la neoprotestanții din Basarabia și Bucovina. După eliberarea Basarabiei și a nordului Bucovinei, în vara anului 1941, Ministerul Culturii Naționale și al Cultelor a luat hotărârea de a interzice orice fel de activitate sectantă în aceste provincii, inclusiv activitatea asociațiilor religioase autorizate să funcționeze înainte de cedarea acestor teritorii în vara anului 1940. În Basarabia și Bucovina, persecutarea neoprotestanților a luat formele cele mai violente. Ei au fost arestați, judecați și închiși pentru simplul fapt că erau bapțiști sau adventiști, au fost forțați să treacă la cultul ortodox etc. În Basarabia, sute de „sectanți”, îndeosebi bapțiști și adventiști, au fost închiși în lagărul de suspecți de la Oneștii Noi (județul Lăpușna), iar unii conducători religioși au fost deportați peste Nistru. În Bucovina, aproximativ 200 de bapțiști și adventiști au fost încarcerati în Penitenciarul Cernăuți. Documentele reflectă situația celor închiși în cele două locuri și permanentul șantaj la care au fost supuși. Eliberarea acestor oameni a fost condiționată de trecerea la ortodoxie, care s-a petrecut într-un număr mic de cazuri. Persecuțiile teribile din Basarabia și Bucovina țin de statutul special al celor două provincii și de proiectul guvernului de la București de a realiza aici o omogenizare rapidă a populației, nu doar din punct de vedere etnic, ci și sub aspect confesional.
- Șase documente din colecție se referă la „sectele religioase” (umbrelă sub care au fost incluși și neoprotestanții) din Transnistria, teritoriul sovietic dintre Nistru și Bug, aflat în anii 1941-1944 sub ocupație românească (*doc. 124, doc. 126, doc. 237, doc. 253, doc. 254 și doc. 277*).
- Câteva documente se opresc asupra proiectului deportării „sectanților” în Transnistria. Trimiterea tuturor sectanților „în organizațiunile de muncă de pe Bug” a fost ordonată de mareșalul Antonescu la 6 mai 1942, în urma descoperirii la Botoșani de către poliția locală a unei adunări a creștinilor după Evanghelie la care au luat parte 13 persoane (*doc. 191*). Ordinul Conducătorului Statului a dat multă bătaie de cap Ministerului de Interne, care, într-o primă fază, a fost pus în situația de a pregăti „evacuarea” a circa 100.000 de cetățeni. Până la urmă, pe lângă cei 13 credincioși din Botoșani, au fost deportați doar inochentiștii și câțiva conducători bapțiști din Basarabia. Unul dintre ei, pastorul Eugen Jurencu din orașul Bălți, a fost închis în lagărul Golta din Transnistria (vezi *doc. 500*).
- Colaborarea din perioada 1940-1944 dintre Ministerul Cultelor și Biserica Ortodoxă Română în chestiunea „sectelor” este ilustrată în această culegere prin câteva documente. Biserica ortodoxă a sprijinit politica confesională a regimului Antonescu și a considerat că aceasta oferă ocazia de a „rezolva” o dată pentru totdeauna „problema sectelor”. Preoții au văzut în închiderea caselor de rugăciune un succes al bisericii ortodoxe și al lor personal. De la ei au pornit delațiuni care au stat la baza unor arestări sau a altor măsuri împotriva „sectanților”. Documentele care ilustrează acest capitol al problematicii volumului nostru, relevante și pentru cunoașterea raporturilor interconfesionale în România acelor ani, se referă nu numai la preoți, ci și la conducerea superioară a bisericii ortodoxe.
- Am inclus în culegere și numeroase date statistice referitoare la cele trei denominațiuni, întocmite de autoritățile administrative.
- Câteva documente se referă la aspecte interne ale celor trei organizații în acele vremuri de prigoană, inclusiv la raporturile conducerii centrale cu comunitățile locale.
- Mai multe documente ilustrează atitudinea contemporanilor față de persecutarea neoprotestanților.

Ne-am propus să organizăm culegerea de documente astfel încât să reflecte perioada studiată și prin prisma unor raporturi cantitative de atunci.

La selecția documentelor am căutat să păstrăm o anumită proporție între cele trei denominațiuni. Numărul documentelor care se referă la bapțiști este mai mare deoarece aceștia sunt mai bine reprezentați documentar și au fost considerabil mai numeroși decât adventiștii și creștinii după Evanghelie luați la un loc. Și problema bapțiștilor a fost mai complicată, în sensul că, așa cum am arătat, o perioadă ei au avut statutul de cult religios. Eliminarea acestui statut și retrogradarea bapțiștilor la nivelul de asociație religioasă au fost realizate printr-un proces relativ complicat, din care au rezultat multe documente, unele incluse în această culegere.

Zonelor țării cu comunități neoprotestante mai numeroase (județele Arad, Bihor ori nordul Basarabiei) li s-a acordat mai mult spațiu în culegere. Sub aspect cronologic, perioadele bogate

în evenimente (acte legislative cu privire la cele trei denominațiuni, măsuri împotriva credincioșilor etc.) sunt reprezentate printr-un număr mare de documente.

Din punct de vedere cronologic, documentele se circumscriu perioadei în care la conducerea țării s-a aflat mareșalul Ion Antonescu, adică intervalul 6 septembrie 1940 – 23 august 1944. Am fost însă nevoiți să depășim acest cadru cronologic, deoarece, până la desființarea lor, prin Decretul-lege nr. 927 din 28 decembrie 1942, situația celor trei organizații religioase, inclusiv condițiile de funcționare, era reglementată de Decizia nr. 31.999 din 12 iulie 1939, a Ministerului Cultelor și Artelor (*doc. 1*); am inclus în culegere și acest act legislativ, la care au făcut mereu referire în anii 1940-1944 atât autoritățile care urmăreau restrângerea drepturilor acordate în 1939, cât și reprezentanții celor trei organizații. Un alt document din perioada anterioară venirii la putere a lui Ion Antonescu este Decizia nr. 5.657 din 10 februarie 1940 a Ministerului Cultelor și Artelor (*doc. 2*), prin care bapțiștii au obținut calitatea de cult religios la nivelul întregii țări.

Nu ne-a preocupat doar furnizarea informațiilor legate de politica guvernului Antonescu față de cultele neoprotestante, ci și ilustrarea modului în care au fost luate deciziile în acest domeniu. Am reprodus mai multe documente (sau chiar toate documentele) care se referă la o anumită chestiune, pentru a arăta ce autorități și instituții au colaborat la construirea și luarea deciziei și/sau punerea ei în aplicare.

Prin structura sa, culegerea se adresează cercetătorilor, dar și publicului mai larg interesat de istoria țării în anii celui de-al Doilea Război Mondial sau de politicile confesionale dezvoltate în România în epoca contemporană.

Culegerea poate fi utilă și pentru cercetările de istorie comparată. Există deja numeroase cărți și studii pe tema politicilor față de cultele minoritare, în special față de sectele religioase, în Germania nazistă și în alte țări europene, în timpul celui de-al Doilea Război Mondial, dar acest domeniu de cercetare nu este unul autonom. Credem că situația românească și specificul său pot oferi o perspectivă interesantă asupra unui fenomen istoric comun mai multor țări aflate atunci în aria de hegemonie a Germaniei naziste. Însă un lucru este cert: nici în Germania nazistă și nici în alte locuri nu s-a recurs la măsuri atât de drastice ca la noi împotriva celor trei culte neoprotestante care, deși nu erau agreate de puterea politică ce îmbrăca o anumită culoare confesională sau/și ideologică, nu erau totuși percepute ca un pericol pentru stat. De exemplu, în nordul Transilvaniei, aflat în anii 1940-1944 sub ocupația Ungariei horthyste, guvernul de la Budapesta a permis, cu unele restricții, funcționarea legală a bisericilor baptiste românești, inclusiv predarea în școli a acestei religii și publicarea literaturii religioase, desigur în limba română. În România, în timpul lui Antonescu așa ceva nu a fost posibil. În orice caz, radicalismul și brutalitatea politicii față de „secte” a guvernului român i-au suprins în epocă nu numai pe români, ci și pe străini. Credem că așa se explică de ce în septembrie 1940, când guvernul național-legionar a interzis cele trei denominațiuni neoprotestante, Legația germană din București a intervenit în favoarea bapțiștilor (vezi *doc. 22*).

Modalitatea de editare a documentelor

Documentele sunt reproduse în întregime, fără omisiuni, chiar și atunci când se referă doar parțial la chestiunea „sectelor” religioase. De regulă, am redat și anexele, când acestea au relevanță pentru subiectul nostru. Excepția o constituie un document de dimensiuni mari, anume un studiu cu titlul „Istoricul sectelor religioase în România”, întocmit la Direcțiunea Generală a Poliției la sfârșitul anului 1942 (*doc. 121*), din care în exemplarul din arhivă lipsesc mai multe pagini.

Atunci când un document conține în anexă sau în corpul său un document reprodus în această colecție ca document independent, în paranteze ascuțite și cu italice sau într-o notă am precizat acest lucru și am făcut trimitere la documentul în cauză.

La editarea unui document reproducem, de pe acesta, dacă ele există și dacă sunt utile cercetării: fie rezoluțiile Conducătorului Statului, ministrului, comandantului sau funcționarului căruia

i-a fost adresat actul, fie note sau alte însemnări cu un conținut relevant pentru problematica noastră. Am precizat de fiecare dată că e vorba despre o însemnare făcută ulterior emiterii actului.

În reproducerea documentelor ne-am străduit ca și sub aspect grafic (așezare în pagină, împărțire în paragrafe etc.) documentul să apară într-o formă cât mai apropiată de original. Am păstrat ca atare sublinierile din textul original, acolo unde am considerat că rostul lor este de a evidenția anumite cuvinte. Acolo unde sublinierile constituie titlu de capitol dintr-o lucrare, le-am redat în italice.

La transcrierea documentelor, am actualizat ortografia și punctuația, dar am păstrat unele aspecte de limbă specifice epocii și – în cazul unor documente – chiar greșelile de scriere. Intervențiile uniformizatoare au fost limitate la maximum pentru a ilustra și pe această cale mediile sociale și culturale foarte diferite ale celor care au scris sau au dictat documentele. Intervențiile editorului sunt marcate cu paranteze drepte : [...]. Intervențiile se rezumă de regulă la completarea cuvintelor.

Documentele sunt prevăzute cu notele editorului, plasate la sfârșitul fiecărui document. Notele se ocupă de data emiterii documentului, acolo unde aceasta nu e trecută în document, sau conțin explicații referitoare la persoane, instituții, organizații, publicații etc. Unde a fost necesar, notele clarifică termeni sau semnaleză greșeli de scriere sau de altă natură. Când într-un document se face referire la un alt document, în notă se face trimiterea necesară, de multe ori la un document din această culegere, iar alteori la o arhivă. Dacă nu am reușit să identificăm documentul printre materialele cercetate, am precizat acest lucru în notă.

Documentele sunt aranjate în ordine cronologică. În cazul documentelor nedatate, data este stabilită de editor în funcție de conținutul documentului și/sau în funcție de documentele înrudite. Data reconstituită este redată între paranteze ascuțite : <...>. În cele mai multe dintre aceste cazuri, prima notă a documentului constituie o explicație pentru data reconstituită. Unele documente sunt datate cu aproximație, *ante-* sau *post-* o anumită dată. În aceste situații, documentul poate să dateze chiar din ziua la care facem raportarea.

Textul propriu-zis al documentului este precedat de : numărul de ordine al documentului în cadrul culegerii ; data emiterii ; rezumatul documentului ; date despre documentul folosit și despre arhiva (arhivele) în care este păstrat și este urmat de notele la document.

În rezumat, la început sunt precizați emitentul și destinatarul documentului. Aceste precizări sunt urmate de o descriere detaliată a conținutului, care, uneori, include citate sau chiar paragrafe din document. În rezumat, trimerile la documentele conexe sunt redată între paranteze rotunde. Am recurs la această formulă pentru ca documentul să fie mai accesibil și pentru a ușura munca celor care vor utiliza culegerea.

Sursa este indicată în funcție de sistemul de catalogare din arhiva-sursă. Dacă documentul a fost preluat din arhiva originală, se indică abreviat : arhiva, fondul, dosarul și fila (filele). Dacă documentul a fost consultat în copie microfilmată la USHMM, la început sunt precizate datele muzeului – fondul și rola –, iar în al doilea rând se face trimitere la arhiva unde se găsește originalul. Cele două locații sunt despărțite prin semnul ; La unele documente sunt trecute mai multe arhive, atunci când un exemplar al documentului a fost identificat în dosare, fonduri sau arhive diferite. Tot aici precizăm dacă documentul este un original, un concept sau o copie. De asemenea, menționăm dacă textul este dactilografiat, scris de mână ori avem de-a face cu un formular tipărit, completat de emitent la mașina de scris sau de mână.

Culegerea este însoțită de un indice general.

La transcrierea documentelor, ne-am confruntat cu situații foarte diverse. Documentele provin de la emitenți diferiți nu numai ca poziție administrativă și socială, ci și ca nivel de instrucție. Am căutat să nu estompăm aceste diferențe prin aplicarea riguroasă a normelor actuale de scriere. De aceea, ne-am limitat intervențiile la un minimum necesar.

Am introdus, cum e firesc, normele ortografice și de punctuație în uz astăzi. Am păstrat însă unele forme care constituie abateri de la regulile de scriere actuale. Am lăsat, de exemplu, *advențiștii de ziua șaptea* sau *advențiștii de ziua 7-a*. Lunile anului au rămas ca în original : *Maiu*, *Noembrie*, *Noemvrie*, *Decemvrie* etc. Am respectat originalul și în privința scrierii lunii cu inițială

mare. Zilele săptămânii au rămas cu inițială mare atunci când apar astfel în surse. Am lăsat ca în original : *Nr.*, *No.*, *nr.* sau *no.* *Lege*, *decret-lege* și *decizie* sunt scrise de regulă cu inițială mare. Și pentru acestea am păstrat scrierea din original.

Am păstrat cu consecvență formele lexicale din epocă : *adaogă*, *adăogire* etc. Am păstrat formele de genitiv feminin *bisericeii*, *confesiunii*, *școalei*, *legiunii*, *lunii* etc. În cazul dubletelor, am păstrat toate formele : *birou* și *biurou*, *comisie* și *comisiune* etc. De asemenea, am păstrat și forma arhaică a pronumelui relativ *care*, *cari*.

Am păstrat particularitățile de limbă ale documentelor, ilustrative pentru condiția culturală a celor care au scris sau au dictat acele documente. În cazul unor documente provenind de la persoane cu o instrucție școlară precară, am redat documentul în forma lui originală, păstrând greșelile de scriere și de limbă și făcând doar intervențiile indispensabile pentru înțelegerea conținutului. La fel, în cazul unor documente scrise de persoane care aparțineau unor minorități etnice și care nu stăpâneau bine scrisul în limba română.

Numele instituțiilor, funcțiile și gradele militare sunt scrise așa cum apar în original, de regulă cu inițială mare : *Legiunea de Jandarmi București*, *Guvernatorul Basarabiei*, *Prefect*, *Colonel* etc. Și în rezumatele documentelor am redat numele instituțiilor în forma de epocă.

În privința prescurtărilor, foarte numeroase în documentele administrative ale epocii, am precedat după cum urmează : În câteva cazuri am păstrat forma prescurtată din original : *ord.* (ordin) ; *conf.* (conform) ; *p. conf.*, *p. conformit.*, *pt. conformit.* ș.a. (pentru conformitate). Pronumele de politețe apare : *D.*, *d.*, *D-l*, *dl.*, *Dlui* ș.a. ; *Dvs.*, *dvs.*, *Dvstr.*, *D-tră* ș.a. De asemenea, nu am întregit gradele militare : *Plut.*, *Plot.*, *plot.*, *Plt.* ș.a. (plutonier) ; *slt.*, *sublt.*, *sublocot.* (sublocotenent) ; *lt.*, *Locot.* ș.a. (locotenent) ; *Căpit.*, *cpt.* (căpitan) ; *Lt. Colonel*, *Lt. Col.* ș.a. (locotenent-colonel) ; *Col.* (colonel) ; *Maj.* sau *maj.* (major) ; *Mag.* sau *mag.* (magistrat). În cvasitotalitatea cazurilor, gradele militare apar cu inițială mare. Am păstrat prescurtările *jand.* sau *Jand.* (jandarm), *rez.* ([în] rezervă). De regulă, nu am întregit *Jud.* (județ) și *Com.* (comună) atunci când prescurtarea însoțește numele unității administrative sau când face parte din numele unei instituții. *Jud.* și *Com.* apar de obicei cu inițială mare. Numele de persoane abreviate, *D-tru* și *C-tin* ș.a., au fost, de regulă, redată pe larg. Prescurtările de la *Monitorul Oficial*, publicația la care se face trimitere foarte des, au rămas ca în original : *M. O.*, *M. Of.*, *M. Oficial*, *Mon. Of.*, *Mon. Ofic.*, *Mon. Oficial*, *Monit. Of.*, *Monit. Oficial*.

În rest, prescurtările sunt întregite între paranteze drepte. Sunt întregite numele instituțiilor : *Inspectoratul G[ene]ral al Jandarmeriei*, *Serv[iciul] Jandarmeriei* etc. Când numele unei instituții este redat abreviat, am întregit doar prima dată numele (de exemplu, *I[n]spectoratul G[eneral al] J[andarmeriei]*). Sunt întregite acolo unde am considerat util : *Leg[iune]*, *Jand[armi]* etc. Numele lunilor e întregit : *Sept[embrie]* etc.

În privința numelor de localități, care nu apar întotdeauna în forma corectă, în textul documentelor reproduse în culegere redăm de regulă forma din originalul din arhivă, chiar dacă aceasta este greșită, iar într-o notă facem rectificarea necesară. Alteori, corectăm în text numele, iar în notă redăm forma din original. Pentru aflarea numelui oficial al localității am folosit lucrarea oficială *Împărțirea administrativă a României, întocmită după actele oficiale emanate până la 31 Martie 1943 aflate în arhiva Direcțiunii Administrației Locale*, ediție oficială, București, 1943. Pentru localitățile și județele din Transnistria, în documente este utilizată nomenclatura oficială românească introdusă de Guvernământul Transnistriei, pe care am păstrat-o și noi.

Lista arhivelor, fondurilor și dosarelor utilizate

Documentele din această culegere provin din următoarele arhive, fonduri și dosare :

I. Arhivele Naționale ale României (ANR)

1. Arhiva Națională Istorică Centrală (ANIC), București

- Fond *Direcția Generală a Poliției*. Dosare : 90/1941, 10/1942, 61/1942, 62/1942, 197/1942, 4/1943, 37/1943.
- Fond *Inspectoratul General al Jandarmeriei*. Dosare : 23/1941, 160/1941, 74/1942, 76/1942, 83/1942, 120/1942, 148/1942, 112/1943.
- Fond *Inspectorate Regionale de Jandarmi*. Dosare : 353, 354, 356, 550.
- Fond *Ministerul Cultelor și Artelor*. Dosare : 125/1941, 185/1941, 163/1942, 144/1943 (vol. I-II), 147/1943, 148/1943, 149/1943.
- Fond *Ministerul Culturii Naționale și al Cultelor*. Dosar : 346/1943.
- Fond *Ministerul de Interne*. Dosare : 410/1940, 477/1941, 371/1942, 453/1942, 505/1942, 4/1943.
- Fond *Ministerul de Interne – Cabinetul ministrului*. Dosar : 116/1942.
- Fond *Ministerul de Justiție – Direcția Judiciară*. Dosar : 45/1942.
- Fond *Președinția Consiliului de Miniștri*. Dosare : 246/1940, 361/1940, 458/1940, 146/1942, 366/1942, 601/1942, 1.238/1943.
- Fond *Președinția Consiliului de Miniștri – Cabinet militar Basarabia, Bucovina și Transnistria*. Dosar : 575/1942.

2. Direcții județene

2.1. Direcția Județeană Arad a Arhivelor Naționale :

- Fond *Legiunea de Jandarmi Arad*. Dosar : 15.

2.2. Direcția Județeană Argeș a Arhivelor Naționale :

- Fond *Legiunea de Jandarmi Muscel*. Dosar : 1/1940-1941.

2.3. Direcția Județeană Bacău a Arhivelor Naționale :

- Fond *Prefectura Județului Bacău*. Dosare : 18/1941, 15/1942.

2.4. Direcția Județeană Bihor a Arhivelor Naționale :

- Fond *Prefectura Județului Bihor*. Dosare : 42/1941, 84/1942.

2.5. Direcția Județeană Hunedoara a Arhivelor Naționale :

- Fond *Prefectura Județului Hunedoara*. Dosar : 19/1941.
- Fond *Pretura Plășii Petroșani*. Dosar : 9/1943.
- Fond *Secția de Jandarmi Baia de Criș*. Dosar : 3/1944.

2.6. Direcția Județeană Iași a Arhivelor Naționale :

- Fond *Prefectura Județului Iași*. Dosar : 61/1941.

2.6. Direcția Municipiului București a Arhivelor Naționale :

- Fond *Legiunea de Jandarmi București*. Dosare : 126, 131.

II. Arhiva Consiliului Național pentru Studierea Arhivelor Securității (ACNSAS), București

- Dosare : D 6.902 (vol. I), D 6.904, D 6.906, D 15.248, D 15.253, D 15.257, D 15.271, D 15.280, D 15.282, D 15.286, D 15.298, D 15.308, D 15.309, D 15.859, P 13.250 (vol. 59 și vol. 89).

III. Arhivele Militare Române (AMR), Pitești

- Fond *Guvernământul Basarabiei, Cabinetul Militar*. Dosare: 120 (consultat la USHMM, RG-25.003M, rola 128), 131 (consultat la USHMM, RG-25.003M, rola 131).
- Fond *Marele Stat Major – Secția I Organizare-Mobilizare*. Dosar: 2367 (consultat la USHMM, RG-25.003M, rola 138).

IV. Deržavnyj Archiv Odes'koj Oblasti (DAOO) (Arhiva de Stat a Regiunii Odessa), Odessa, Ucraina

- Fond 2359, opis 1, delo 6 (consultat la USHMM, RG-31.004M, rola 18).
- Fond 7511, opis 1 s, delo 2 (consultat la USHMM, RG-31.004M, rola 21).
- Fond 7525, opis 1 s, delo 8 (consultat la USHMM, RG-31.004M, rola 21).

V. United States Holocaust Memorial Museum (USHMM), Washington, SUA

Aici am consultat microfilmele cu arhivele, fondurile și dosarele de la AMR și DAOO menționate mai sus.

Lista abrevierilor

La indicarea arhivei și a altor date despre document, editorul a introdus următoarele abrevieri :

1. Abrevieri pentru arhive și fonduri :

ACNSAS = Arhiva Consiliului Național pentru Studierea Arhivelor Securității
AMR = Arhivele Militare Române
ANIC = Arhivele Naționale Istorice Centrale
DAOO = Deržavnyj Archiv Odes'koj Oblasti (Arhiva de Stat a Regiunii Odessa), Odessa, Ucraina
DGP = Direcțiunea Generală a Poliției
DJAN Arad = Direcția Județeană Arad a Arhivelor Naționale
DJAN Argeș = Direcția Județeană Argeș a Arhivelor Naționale
DJAN Bacău = Direcția Județeană Bacău a Arhivelor Naționale
DJAN Bihor = Direcția Județeană Bihor a Arhivelor Naționale
DJAN Hunedoara = Direcția Județeană Hunedoara a Arhivelor Naționale
DJAN Iași = Direcția Județeană Iași a Arhivelor Naționale
DMBAN = Direcția Municipiului București a Arhivelor Naționale
GB-CM = Guvernământul Basarabiei – Cabinetul Militar
IGJ = Inspectoratul General al Jandarmeriei
IRJ = Inspectorate Regionale de Jandarmi
Leg. Jand. Arad = Legiunea de Jandarmi Arad
Leg. Jand. București = Legiunea de Jandarmi București
Leg. Jand. Muscel = Legiunea de Jandarmi Muscel
MCA = Ministerul Cultelor și Artelor
MCNC = Ministerul Culturii Naționale și al Cultelor
MI = Ministerul de Interne
MI-Cabinet = Ministerul de Interne – Cabinetul ministrului
MJ-DJ = Ministerul de Justiție – Direcția Judiciară
MStM-Secția I = Marele Stat Major – Secția I Organizare-Mobilizare
PCM = Președinția Consiliului de Miniștri
PCM-CM = Președinția Consiliului de Miniștri – Cabinet militar Basarabia, Bucovina și Transnistria
Pref. Jud. Bacău = Prefectura Județului Bacău
Pref. Jud. Bihor = Prefectura Județului Bihor
Pref. Jud. Iași = Prefectura Județului Iași
Pret. Pl. Beliu = Pretura Plășii Beliu
Pret. Pl. Ineu = Pretura Plășii Ineu
Pret. Pl. Petroșani = Pretura Plășii Petroșani
USHMM = United States Holocaust Memorial Museum

2. Alte abrevieri :

dact. = dactilografiat	jud. = județ	pp. = paginile
doc. = document	ms. = manuscris	r = revers
dos. = dosar	n. = notă	v = verso
f. = filă	orig. = original	vol. = volum
ibid. = ibidem	p. = pagină	